

פתיח התורה

הרב שלמה לוונשטיין שליט"א

לקט פירושים מתוך שיעור פרשת שבוע
בביהכ"ס "דברי שיר" רח' זכריה 4 ב"ב יום חמישי בשעה 22:00

גליון מספר 98

דברים - תשעה באב - תשס"ט

למדו שם, הלא במצרים מכבדים את הכהנים, "רק אדמת הכהנים לא היתה לפרעה", ומדוע את זה לא למדו שם. וכך בגלל קרח התעורר שוב הקטרוג על עוון העגל.

"ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש הוהיל משה באר את התורה" (א ג)

בספר "טללי אורות" של הרב קלר מביא מהרב ברמן כץ זצ"ל, את דברי המדרש שאומר כך: כבר אני סמוך למיטה מי ששמע פסוק אחד ושכח, יבוא וישננו פרשה אחת ושכח, יבוא וישננה. פרק אחד ושכח, יבוא וישננו. לכך נאמר "באר". (שרק באר דברים ישנים ולא לימד דברים חדשים). ויש להבין מדרש זה על פי מה שכתב תוספות במנחות דף ל' שמשה רבינו מת בשבת. נמצא, שיום ז' אדר באותה שנה היה שבת. ולפי זה ז' בשבת היה יום שישי ואם כן, ראש חודש שבט היה בשבת. נמצא שעשתי עשר חודש באחד לחודש דהיינו ראש חודש שבט היה בשבת. ובמורה דעה סימן רמ"ה כתב אין קוראים לתלמידים מתחילה מה שלא למדו משום טורח שבת, אבל מה שקראו פעם אחת שונים להם בשבת. וברמב"ן כתב שמשעת התוכחה שהוכיח אותם לימד את עם ישראל שאר מצוות מחודשות וכן כתב ב"גור אריה" ובמזרחי עיין שם. ולפי דבריהם קשה לכאורה, איך למד איתם מה שלא למדו מתחילה ואסור מפני טורח השבת, על זה בא הילקוט ואמר שאמר להם מי ששמע פסוק אחד ושכח יבוא וישננו, שאין אני בא ללמד אתכם חדשות אלא מה שכבר למדו ושכחו יבואו וישננו.

"אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי וגו' הוהיל משה באר את התורה הזאת" (א ד)

פירש רש"י בשבעים לשון פרשה להם, וצריך להבין מה היתה כוונת משה דוקא פה בערבות מואב שביאר את התורה בשבעים לשון.

ומתוך הגאון ר' זאוויל איגר ז"ל הובאו דבריו ב"ילקוט הגרשוני", לפי מה שכתב רש"י פרשת בראשית: "לא

"וחצרות ודי זהב" (א א)

פירש רש"י, חצרות זו מחלוקתו של קרח, ודי זהב מעשה העגל. השאלה ידועה ומפורסמת, מדוע הזכיר משה רבינו קודם את קרח ואח"כ את מעשה העגל, הרי מבחינת סדר הדברים העגל היה לפני קרח.

בספר "ילקוט הגרשוני" מתוך על פי דברי האהל יעקב בפרשת תצוה, שכשם שאם המנהיג קטן במדרגה ממדרגת העם, אינו יכול להיות מנהיג, כך אם הוא גדול מהם יותר מדי, גם כן אינו מוצלח לנהל אותם משום שאינם יכולים להדמות לו. וכל אחד אומר הלא המנהיג שלנו הוא "חידוש" ואין לומדים מן החידוש. וכך מתבזבזים האנשים וחבל. ועל זה אמרו חז"ל "יפתח בדורו כשמואל בדורו", שאם היה שמואל בדורו של יפתח לא היה נחשב לכלום. עיין שם.

על פי זה אומר ה"ילקוט הגרשוני" מדוע משה רבינו לא יכול היה להכניס את אבותינו לארץ, מפני שתלמידי חכמים כל זמן שמזדקנים דעתם מתווספת עליהם, ויהיה האיש משה הולך וגדול מאד" עד שנזדכך ושב להיות כמלאך אלוקים ולא יכול היה להיות מנהיג הדור. וזו היתה גם כן טענת העם, כשאמרו לאהרן לעשות להם אלוהים כי זה משה האיש וגוי לא ידענו מה היה לו, אנו לא יודעים ולא משיגים מה היה לו שזכה למעלה גדולה כזו. ואיש גדול כזה לא יוכל לילך לפנינו. ולכן קום עשה לנו אלוהים.

אלא, שתירוץ זה היה טוב עד שבא קורח והשווה את כולם למשה רבינו, ואמר "כל העדה כולם קדושים וגוי ומדוע תתנשאו", אם כן, חזר וניעור העגל על ידי מחלוקתו של קרח.

תירוץ נוסף מובא ב"ילקוט הגרשוני" אותיות, שמשה רבינו המליץ על ישראל שהם לא אשמים בעשיית העגל מפני שזה מה שהם ראו במצרים כל כך הרבה שנים, ועכשיו רק חמישים יום הם מחוץ למצרים ועדיין לא הפנימו את ביטול האלילים. וזה מה שאמר משה רבינו למה יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים. אלא, שטענה זו ירדה מפני שכאשר עשה קרח את מחלוקתו וביזה והתלוצץ ממשה רבינו אמר הקב"ה למשה, אמרת שהם באו ממצרים, וכי רק את הדברים הרעים

המרגלים. אלא, על פי הגמרא במסכת מנחות דף מא, שרב קטינא הלך ללא ציצית ופגש אותו מלאך אחד, אמר לו קטינא קטינא, סדינא בקייטא (סדין בקיץ) סרבלא בסיתוא (סרבל בחורף), ציצית מה תהא עליה? אמר לו רב קטינא, האם בשמים עונשים גם על ביטול מצוות עשה? ענה לו המלאך בזמן שיש ריתחא – ענשינא.

והנה ידוע דחטא משה רבינו ע"ה היה שלא קיים מצות עשה של "ודברתם אל הסלע". אבל כיון שלא עונשים על ביטול מצות עשה, אם לא היה אז עידן ריתחא לא היה הקב"ה מעניש אותו. אבל אחרי חטא המרגלים, שאז נהיה ריתחא בשמים, נענש משה רבינו ולכן אמר לבני ישראל "גם בי התאנף ה' בגללכם" כי אתם עשיתם זמן של כעס בשמים ובגלל זה ה' אמר לי "גם אתה לא תבוא שמה".

"רב לכם טוב את החר הזה פנו לכם צפונה" (ב ג)

בספר "תורי זהב" מפרש פסוק זה בדרך רמז על פי כמה הקדמות.

א. הגמרא במסכת סוכה אומרת שלעתיד לבא הקב"ה ישחט את היצר הרע, לצדיקים נדמה להם כהר וכו'.

ב. מפורסם בשם צדיקים להסביר: "קדשי קדשים שחיתתם בצפון" שהיצר הרע מסית את האדם לעבירות חמורות, וכשהאדם מצליח להתגבר וכובש את היצר הרבה פעמים אז מתחיל היצר להסית את אותו צדיק ל"מצוות" שהם באמת עבירות גדולות. כגון: זה, מצוה למסור אותו למס הכנסה, או לבייש אותו, וכדומה. או שמצליח לגרום לו לאותו צדיק לעבוד את ה' עם פניות דקות שאי אפשר להרגיש רק ע"י בדיקות וחקירות וחיפוש בנרות. וכמאמר החסיד "אתה ישן והוא ער לך אתה מתעלם והוא משגיח עליך להטרידך פתאום משני עולמות".

וזה "קדשי קדשים" דהיינו הצדיקים הגדולים, "שחיתתן" – היצר הרע מצליח להתגבר עליהם, "בצפון" - דהיינו בדברים הצפונים, כנ"ל שיודע היצר שלא יציית לו בעבירות נגלות, ולכן מפתה אותו בעבירות נסתרות.

מה שאין כן "קדשים קלים", שהם המוני העם, קלי הדעת, "שחיתתן בכל מקום", בכל העבירות.

ובזה מפרש ה"תורי זהב": "רב לכם טוב את החר" שאתם לוחמים תמיד ומרחיקים את עצמכם ומסובבים את היצר הרע סחור סחור, למען לא לגעת בעבירה עצמה. "רב לכם טוב את החר הזה, פנו לכם צפונה" להשגיח ולדקדק גם בדברים הצפונים, עבירות דקות ופניות דקות בעבודת ה'.

היתה התורה צריכה להתחיל אלא מהחודש הזה לכם וכו' שלא יאמרו אומות העולם ליסטים אתם שכבשתם ארץ שבעה עממין. כל הארץ של הקב"ה היא, וכו'. והוא נטלה מהם ונתנה לנו" עיי"ש. והנה כשאבותינו היו במצרים, שום אומה ולשון לא באו בטענות. מתי היתה הידיעה הזאת נצרכת? כאשר כבשו אבותינו את הארץ. ולכן כשעמדו להכנס לארץ וידע משה רבינו שיבואו בטענות, אז תרגם את התורה לשבעים לשון, כדי שידעו כולם שאנחנו לא לסטים ולא גזלנים אלא הקב"ה נתן לנו את הארץ.

בספר "שנים מקרא" של הרב ר' יששכר רובין זצ"ל הביא דבר נפלא בענין זה, כי בתפילת "עלינו לשבח" נאמר "לתת גדולה ליוצר בראשית" ומדוע דוקא פה בחרו לתאר את הקב"ה בתואר זה. אלא, שתפילה זו חוברת ע"י יהושע בן נון והוא הוא שכבש את הארץ, ולכן הזכיר בתפילה הזו את הרש"י הראשון של התורה שהקב"ה הוא יוצר בראשית ברצונו נטלה מהם ונתנה לנו.

"ה' אלוקיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים" (א יא)

ומדוע דוקא אלף? פירש בספר "ליקוטי נפתלי" על פי דברי הגמרא עתידה אשה שתלד בכל יום. וידוע שהריון של אשה תשעה חודשים. והולד יונק כ"ד חודשים. סה"כ שלושים ושלושה חודשים כפול שלושים יום בחודש, הרי לנו אלף יום. ועכשיו אשה יולדת פעם באלף יום, ולעתיד לבא כשתלד כל יום הרי זה פי אלף. ממילא "יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים".

"וישיבו אותנו דבר ויאמרו טובה הארץ מאד מאד ולא אביתם לעלות" (א כב)

פירש רש"י, מי אמרו טובתה, יהושע וכלב. וקשה, הלא סוף כל סוף שאר המרגלים אמרו שהארץ רעה ואוכלת יושביה, ואם כן איזו טענה יש נגד בני ישראל שהאמינו לעשרה ולא לשנים?

ומתרץ הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו "טעמא דקרא", דבאמת המרגלים היתה להם נגיעה כפי המפורסם בשם הזוהר הקדוש, שידעו שבארץ ישראל ירדו מגדולתם. לעומת זאת יהושע וכלב שאמרו טובה הארץ, זה היה נגד האינטרס שלהם, וכששנים בלי נגיעה אומרים שהארץ טובה, היו ישראל צריכים להאמין להם ולא לבעלי האינטרסים.

"גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שמה" (א לז)

בספר "טללי אורות" של הרב קלר זצ"ל מפרש, מדוע הוזכר כאן משה בתוך ענין המרגלים. הלא זה שמשא רבינו לא נכנס לארץ לכאורה לא קשור לחטא

תשעה באב

"איכה ישבה בדד העיר רבתי עם היתה כאלמנה" (איכה א א)

בספר **"משנת דרבי אליעזר"** פירש מקרא זה עלפי הגמרא בכתובות שמפרשת מדוע נקראת אשה שבעלה נפטר - אלמנה. ומסבירה הגמרא שאשה שמתחתנת פעם שנייה כתובתה רק מנה אחד, ואם כן אלמנה פירושו - אל מנה. שואלת הגמרא, אלמנה כבר כתוב בתורה וכתובה זה רק תקנה דרבנן, אז מדוע כבר בתורה קוראים לה אלמנה? ותירצה הגמרא על שם העתיד.

שאלה דומה נשאלת על ירמיהו הנביא, איך אמר איכה ישבה בדד שהוא לשון עבר, הלא ירמיהו היה מתנבא עוד קודם החורבן ועדיין לא היתה גלות! והתירוץ, הוא כמו התירוץ של הגמרא, על שם העתיד. וזה רמוז בפסוק שלפנינו. **"איכה ישבה בדד העיר רבתי עם"** ואם תאמר הלא זה עוד לא קרה, והתשובה היא **"היתה כאלמנה"** כמו שאלמנה נקראת על שם העתיד, כך הנבואה הזו על שם העתיד.

"דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד כל שעריה שוממים כהניה נאנחים" (א ד)

בספר **"שער בת רבים"** מפרש: אמרו חז"ל, על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. והנה בזמן שבית המקדש היה קיים עלו ישראל לרגל שלש פעמים בשנה ואז היו מחזיקים את כל שלשת העמודים. **עמוד התורה** - כי בכל שער בירושלים היה תלמוד תורה גדול והיו יושבים ולומדים שם תורה לשמה. **עמוד העבודה** - כהנים בעבודתם לויים בדוכנם, וישראל במעמדם, הכל לעבודת הקרבנות. **עמוד גמילות חסדים** - כי בזמן שנתקבצו כל ישראל בירושלים היתה מתחזקת האחדות ביניהם ונפגשים ומעיינים בצרכי ציבור מי ירד מנכסיו מי זקוק לעזרה וכו' וכו'.

אך מיום שחרב בית המקדש, בעוונותינו הרבים, נשברו כל השלשה עמודים הנ"ל. א. גמילות חסדים - **"דרכי ציון אבלות"** כי כמו שאבל לא מגלח וממילא שערו גדל פרא, כך גם הדרך שהיו עולים בה לירושלים גדלים בה קוצים ועל זה נאמר **"דרכי ציון אבלות"** רואים עליהם את האבלות. וממילא כשלא עולים לרגל לא עוסקים בגמילות חסדים בירושלים. וזהו **"מבלי באי מועד"** - הם עולי רגלים שהפסיקו לבוא.

ב. עמוד התורה - **"כל שעריה שוממים"** השערים המצוינים בהלכה נחרבו והתורה מונחת בקרן זווית.

ג. עמוד העבודה - **"כהניה נאנחים"** על שבטלה העבודה מבית המקדש.

"קראתי למאהבי המה רימוני כהני זקני בעיר גועו כי בקשו אוכל למו" (א יט)

בספר **"לחם דמעה"** מפרש כך: קראתי למאהבי - היינו מלאכי מעלה אולי יתפללו בעדי. **"המה רימוני"** - כמאמר חז"ל **"כל רואיה בגדו בה"** הם מיכאל וגבריאל. ואת זה גרמתי לי אני בעצמי בעוונותי הרבים, יען כי **"כהני זקני בעיר גועו"** - שלא ריחמנו עליהם לתת להם לחם ומתו בתוך העיר ברעב. ואם תאמר שפשוט לא ידענו שהם עניים או שהם עניים עד כדי כך, לכן אומר הפסוק **"כי בקשו אוכל למו"** - שהיו מבקשים על פתחי נדיבים לתת להם איזה אוכל שיהיה, ולא דוקא לחם, כי לחם לא היה. לכן באה עלינו הצרה הזו מידה כנגד מידה כמאמר חז"ל כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים, ולהיפך ההיפך.

"כי גדול כים שברך מי ירפא לך" (ב ג)

וקשה, הלא ה' הוא הרופא לשבורי לב, ואיך אמר **"מי ירפא לך"**?

בספר **"מלאה קטורת"** (הובא בשער בת רבים) מסביר ענין זה על דרך משל לשר גדול ועשיר מופלג שהיה חולה. ראו הרופאים שהוא בסכנה גדולה ואין תקוה לרפואתו וישבו והתיעצו יחדיו לקנות תרופה מסוימת נדירה מאד, שמחירה אסטרונומי. ראה אותו שר שקונים תרופה כל כך יקרה, והתחיל לבכות. שאלוהו בניו למה אתה בוכה, הלא יש לך מספיק כסף, ואפילו סכום כזה לא נחשב אצלך להרבה וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו. אמר להם: לא על בזבוז הכסף אני בוכה, אלא על עצמי. כי עד היום לא הבנתי עד כמה מחלתי מסוכנת, אבל עכשיו שאני רואה שמוכנים לבזבז סכום כזה בעד תרופה אחת, מבין אני שמצבי כל כך קשה.

וזה, אומר הפסוק **"כי גדול כים שברך"** - ומנין שהמצב כל כך קשה? והתשובה היא - **"מי ירפא לך"** - אם הוכרח הקב"ה לשפוך חמתו על בית המקדש, להחריבו כדי לרפאות ולכפר על עוונותינו מזה נוכל להבין כי גדול שברנו מאד מאד.

"פצו עלי פיהם" (ב טז)

בגמרא במסכת סנהדרין נאמר מפני מה הקדים הנביא את האות פ' לאות ע' (כל ספר איכה מיוסד על א' ב' לפי הסדר, רק בפרק ב' הקדים הנביא פ' לע'). ומשיבה הגמרא בגלל המרגלים, שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם.

ומקשים העולם מדוע לא רמו הנביא את הענין הזה כבר בפרק א'?

ובספר **"עיר בנימין"** (הובאו דבריו בילקוט האורים) כתב על פי הגמרא במסכת סוטה שהמרגלים אמרו וגם

וידוע שהגלות נקראת לילה, וזהו "קומי רוני בלילה". פירוש: "רוני" התפללי כמו "וירא בצר להם בשמעו את רינתם", "בלילה" – בזמן הגלות. "לראש אשמורות שפכי כמים לבך נוכח פני ה'" – בשביל כבוד ה' שלא יתחלל. ואחר כך "שאי אליו כפיך על נפש עולליך" וגוי (שער בת רבים)

"עוללים שאלו לחם פורש אין להם" (ד ד)

בספר "ליקוטי ריצב"א" פירש כי ילדים קטנים רגילים לקחת לחמניה שלמה וכשרוצים לתת להם חצי או פרוסה, הרבה פעמים בוכים מתוך פינוק. אך בזמן החורבן גם פרוסה לא היה בשביל לתת להם. וזה מה שכתוב "עוללים שאלו לחם" כלומר לחם שלם, אבל "פורש אין להם" אפילו פרוסה לא היתה בשביל לתת להם.

עוד מסביר הליקוטי ריצב"א כי בניס ובנות גדולים, גם אם אין מה לתת להם לאכול, לכל הפחות אפשר להסביר להם את המצב. אך ילדים קטנים, עוללים, אי אפשר להסביר להם, ואכן בכו עד שיצאה נשמתם. וזהו שאמר, "עוללים שאלו לחם פורש אין להם" אי אפשר לפרש להם ולהסביר להם את המצב.

"נפלה עטרת ראשנו אוי נא לנו כי חטאנו" (ה טז)

בספר "טללי אורות" של הרב קלר זצ"ל, מביא בשם הגאון ר' ישראל משה זצ"ל אב"ד קורניק. יש אדם שחייב הרבה כסף אך הוא מתנחם בזה שמקסימום יש לו דירה ואותה יקחו בעלי החובות, או לחילופין הוא ישעבד את הדירה לבנק, ובעד זה יקח הלואה גדולה וישלם את חובותיו. אבל אם כבר לקחו ממנו את הדירה, עכשיו כבר אי אפשר יותר לעשות חובות, כי אין אפילו את מה למשכן.

וזה מפורש בחז"ל שהקב"ה לקח את בית המקדש בתור משכון, ובמקום לשפוך את חמתו עלינו שפך חמתו על עצים ועל אבנים. זה היה פעם. אבל עכשיו אפילו משכון אין לנו לתת. "נפלה עטרת ראשנו" ומכאן והלאה "אוי נא לנו כי חטאנו" כי עכשיו יש כבר חשש שנקבל את העונש בעצמנו, כי אין לנו מגן וה' הטוב ירחם.

זבת חלב ודבש היא וגוי אפס כי עז העם. ומסבירה הגמרא, משום שכל שקר שאין אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו. ולכן כתב הנביא פרק א' לפי הסדר לרמוז שבתחילה אמרו המרגלים את האמת, ורק בפרק ב' הפך את הסדר כדי לרמוז ענין זה.

"ומדי דברי בו" אמר פעם יהודי ביום הולדתו השמונים, בנוכחות בניו, נכדיו וניניו. אתם יודעים למה האות ע' באה לפני פ'? לומר ליהודי שלא יוציא מפיו דבר לפני שיעיין מה התוצאה של דיבור זה, וכדי שלא יכניס לפיו שום דבר לפני שיעיין אם דבר זה כשר לאכילה לפי דעת תורתנו הקדושה.

"קומי רוני בלילה לראש אשמורות" (ב יט)

בספר "קול יעקב" פירש על פי משל לאחד שישב בכלא, וגזרו עליו גזר דין מוות. איש חסד אחד התנדב לפדות אותו בכל כוחו, אבל מנין יקח כל כך הרבה כסף? הלך אותו איש חסד ומשכן את ביתו ואת כל כלי ביתו ותכשיטיו כדי להוציא אותו לחפשי, ממוות לחיים. השכל מבין, שאדם זה כשיצא מבית הכלא מחוייב לעשות כל מאמץ לקמץ מפיתו כדי לפדות את כל המשכונות הממושכנים עבורו, ואם אינו עושה כן הוא רשע שמשלם רעה תחת טובה, וכבר קילל אותו שלמה המלך ע"ה ואמר "משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו".

והנמשל הוא, דאמרו חז"ל על הפסוק "אלה פקודי המשכן משכן העדות" ב' פעמים משכן, רמז לבית המקדש שנתמשכן פעמים בעוונותיהם של ישראל. כמו כן אמרו חז"ל על הפסוק "מזמור לאסף וגוי" שהקב"ה שפך חמתו על עצים ואבנים כדי שיתקיימו ישראל. לכן היושר אומר שצריכים אנו לעשות כל מאמץ לפדות את המשכון, להתפלל בכל תפילותינו קודם כל על בנין בית המקדש, וגאולת השכינה, כי זהו העיקר, ואח"כ אפשר להתפלל גם על צרכינו הפרטיים.

על הפסוק "תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו" פירש ה"חווה יאיר", "עני" הוא מלך המשיח כמו שאמרו "עני ורוכב על חמור". "יעטוף" פירושו לשון איחור כמו והיו העטופים ללבן. וזו כוונת הפסוק "תפילה לעני כי יעטוף" מתחילה צריך להתפלל על המלך המשיח, מפני שהוא מתאחר לבוא. ואחר כך "ולפני ה' ישפוך שיחו", ענינו וצרכיו הפרטיים.

